

УДК 330.131.5

*О. М. СУПРУН, доктор економічних наук,
професор кафедри
Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету,
директор СТОВ АФ ім. Т.Г. Шевченка*

Економічна ефективності вирощування соняшнику в умовах Слобожанщини

Постановка проблеми. Основу економіки й результативності функціонування аграрного сектору України, зважаючи на дію об'єктивних ринкових чинників, зокрема кон'юнктурного характеру, становить рослинництво. Природно, що діяльність суб'єктів підприємництва спрямована на забезпечення максимізації прибутку за результатами господарювання, а вирощування сільськогосподарських культур дає змогу реалізувати зазначений мотив сільськогосподарського підприємця. На практиці ж така мотивація передбачає задіяння у виробничому процесі культур із високим потенціалом конкурентоспроможності. На сьогодні однією з найбільш економічно привабливих сільськогосподарських культур для вітчизняних товаровиробників є соняшник, проте слід звертати увагу на регіональні особливості його вирощування, а також ефективність на рівні окремих підприємств.

Незважаючи на високу мотивацію щодо вирощування соняшнику як високомаржинальної культури, сільськогосподарські підприємства постають перед низкою проблем, які стосуються не тільки економіки. Головною проблемою довготривалого характеру у вирішенні цих завдань є забезпечення сталого розвитку системи вирощування соняшни-

ку за рахунок впровадження ефективних сортових інновацій. Також слід зауважити, що аспект дослідження, пропонований у цій статті, полягає у здійсненні аналізу складових ефективності та інноваційності системи господарювання на прикладі СТОВ АФ ім. Т.Г. Шевченка Вовчанського району Харківської області. Особливо актуальною в практичному плані залишається необхідність покращення агротехнологій та порівняльна характеристика продуктивності сортів соняшнику вітчизняної й іноземної селекції в діяльності окремого підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економіки вирощування соняшнику, інноваційності й сталості господарювання становлять дослідницький інтерес для багатьох учених. Зокрема, питання економіки й ефективності висвітлено у публікаціях таких дослідників як О.М. Шпичак [1], Н. Л. Кузьмінська [2], М. В. Калінчик [3], М. М. Ільчук [3], А. Д. Герасименко [3], А. В. Фаїзов [4], Т. А. Жадан [5]; проблематику розвитку аграрних підприємств з основами економічної ефективності й інноваційності – В.Г. Андрійчук [6], В.К. Збарський, М.Й. Малік [7], О.Г. Шпикуляк [7], Ю.О. Лупенко [8], В.К. Кредісов [9] та ін. Науковці-аграрії переважно досліджують загальноекономічні проблеми місця, ролі й ефективності господарювання, значимості

© О.М. Супрун, 2017

соняшнику як прибуткоутворюючої культури для галузі сільського господарства, а також для його суб'єктів.

Віддаючи належне науковим напрацюванням з розкриття проблематики економіки вирощування соняшнику й формування конкурентоспроможності виробленої сировини на ринку, вважаємо, що дослідники недостатньо приділяють уваги цим питанням на рівні окремих суб'єктів, зокрема стосовно аналізу досвіду господарювання. Передусім це стосується порівняльної характеристики ефективності вирощування гібридів соняшнику вітчизняної й іноземної селекції, що зумовлює певний інтерес і потребу здійснення поглиблених досліджень у цьому напрямі.

Мета статті – розкрити проблемні аспекти і специфіку вирощування соняшнику на прикладі СТОВ АФ ім. Т.Г. Шевченка Вовчанського району Харківської області в контексті перспективи сталості, конкурентоспроможності й інноваційності, зосередивши увагу на регіональних особливостях вирощування окремих гібридів цієї культури. Зокрема, ставиться за мету порівняти ефективність вирощування на прикладі гібридів соняшнику Златсон, оригінатор – Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН м. Харків (Україна) та Рими 2, оригінатор – Інститут рільництва і овочівництва м. Нові-Сад (Сербія).

Виклад основних результатів дослідження. Протягом останніх років найбільш високорентабельним на аграрному ринку України залишається соняшник. Це пов'язано зі стійким попитом на цю культуру як всередині країни так і за її межами, наслідком чого є збільшення посівних площ під нею. Проте, зважаючи на перерозподіл посівних площ, щороку вартість комплексу виконання польових робіт зростає через підвищення орендної плати за земельні частки (паї), здорожчання пально-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, підвищення заробітної плати працівників, задіяних у виробничому процесі, тобто в частині найбільш вартісних витрат.

Останніми роками в Україні значно розширилися посівні площі під соняшником, і навіть урядові законодавчі акти (Постанова Уряду № 164 від 11.02.2010 року щодо оптимізації співвідношення культур у сівозміні) не мо-

жуть суттєво вплинути на цей процес, оскільки аграрії змушені обирати цей шлях збільшенням прибутку, уникаючи безгрошів'я з огляду на підвищення податкового навантаження, а отже, вирощувати високорентабельні культури, однією з яких є соняшник.

В Україні фактично створено інтегровані агропромислові формування у складі виробників соняшнику та маслоекстракційних переробних підприємств, що зумовлено порівняльними перевагами. Враховуючи європейську орієнтацію нашої країни, міжнародний поділ праці, цей напрям ведення галузі є провідним не лише в Україні, а й у світовому просторі.

Однак виробництво соняшнику в багатьох випадках здійснюється екстенсивним шляхом, що підтверджує необхідність запровадження інновацій через застосування нових технологій та високоврожайних гібридів цієї культури.

Правильно обраний гібрид, що найкраще відповідає погодно-кліматичним та агротехнічним умовам регіону, технічному забезпеченню конкретного сільськогосподарського підприємства, дає можливість підвищити ефективність виробництва соняшнику.

На сьогодні одержати для аналізу об'єктивні результати цього напрямку виробництва вкрай складно з низки причин, тому дослідження проведено на прикладі підприємства, до якого автор має безпосередній стосунок.

Агрофірма ім. Т.Г. Шевченка розташована у східній частині Вовчанського району Харківської області. Підприємство має в обробітку 3314 га ріллі, утримує 500 голів великої рогатої худоби, з них 130 корів, 600 свиней, 150 голів овець (табл. 1).

Сільськогосподарське підприємство є насінницьким, тому має змогу вирощувати гібрид соняшнику вітчизняної селекції для сівби. Гібрид Златсон – це трилінійний гібрид лінолевого типу, оригінатор – Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН, материнська форма Сх808А/х1002Б, батьківська форма ХО6135В. Цей гібрид висівали на площі 10 га (30 кг – материнська форма, 15 кг – батьківська форма), що відповідно зумовлює економічні показники такої діяльності (табл. 2 і 3).

1. Економічні показники господарювання СТОВ АФ ім. Т.Г. Шевченка*

Показники	Рік		
	2014	2015	2016
Рілля, га	3297	3348	3314
Посівна площа, га:			
озима пшениця	800	800	800
соняшник	452	450	450
Кормові – всього	507	677	512
у т.ч. кукурудза на силос	250	290	280
Урожайність, ц/га:			
озима пшениця	80,7	81,0	80,1
соняшник	17,8	22,2	21,2
Надій на корову, кг	4483	4456	4921
Прибуток (чистий дохід), грн	12333,0	17988,0	6506,0
Рівень рентабельності, %			
у т.ч.:	50,7	78,0	54,7
рослинництво	79,4	57,3	77,4
тваринництво	28,2	-25,6	-23,0

*Джерело: Розрахунки автора.

2. Витрати з вирощування гібриду Златсон у 2015 році під сівбу 2016 року*

№ пор.	Витрати за видами робіт	Вартість, грн
1	Орендна плата за землю (10 га x 1229,42 грн/га)	12 294,20
2	Оранка (2725,80 грн (дизпаливо) + 100 грн (з/п)	2 825,80
3	Насіння батьківських форм (45 кг (30+15)	16 244,82
4	Боронування (273,90 грн (дизпаливо + 24 грн (з/п)	297,90
5	Передпосівна культивация (260,25 грн (дизпаливо) + 65 грн (з/п)	325,25
6	Протруювання насіння (129,60 грн (0,135 кг протруювач) +100 грн (з/п)	229,60
7	Висів (747,00 грн (дизпаливо) + 247,50 грн (з/п)	994,80
8	Мінеральні добрива (100 кг/га :10 га x 980 грн/га)	9800,00
9	Прикочування посівів (298,80 грн (дизпаливо) + 26,00 грн (з/п)	324,80
10	Міжрядний обробіток (273,90 грн (дизпаливо) + 26 грн (з/п)	299,90
11	Догляд за соняшником (прополовання, фіртільність) – (з/п)	30500,00
12	Скошування батьківської форми	12,00
13	Обмолочування 1012,20 грн (дизпаливо) + 958,45 грн (з/п)	1970,65
Всього витрат		76119,42
Амортизация, 15%		11417,91
		87537,33

*Джерело: Розрахунки автора.

Витрати на 1 га становили 87537,33 грн : 10 га = 8753,73 грн. Після доробки у 2015 році одержано насіння гібриду Златсон (материнська форма) 9,7 т, урожайність без доробки –12,7 ц/га.

У 2016 році соняшник гібридів Златсон і Рими 2 було висіяно на полях, розташованих поряд і розділених польовою дорогою. Для дослідження було задіяно по 15 га ріллі під сівбу на суміжних полях.

3. Витрати з вирощування соняшнику Златсон і Рими 2 у 2016 році*

№ пор.	Витрати за видами робіт	Вартість, грн	
		Златсон	Рими 2
1	Вартість насіння (15 га x 0,007 т/га)	94,76	17610,92
2	Орендна плата за землю (15 га x 1229,42 грн/га)	18441,30	18441,30
3	Оранка (4141,50 грн (дизпаливо) +150,00 грн (з/п)	4291,50	4291,50
4	Боронування (396,00 грн (дизпаливо) +37,50 грн (з/п)	433,50	433,50
5	Передпосівна культивация (810,00 грн (дизпаливо) +105,00 грн (з/п)	915,00	915,00
6	Протруювання насіння (331,20 грн (протруйник) +100,00 грн (з/п)	431,20	-
7	Сівба (1260,00 грн (дизпаливо) +112,50 грн (з/п)	1372,50	1372,50

8	Внесення мінеральних добрив при сівбі (нітроамофоски 100 кг/га) : 15 га x 8650 грн/т)	12975,00	12975,00
9	Прикочування посівів (396,00 грн (дизпаливо) + 39,00 грн (з/п)	435,00	435,00
10	Боронування по сходах (180,00 грн (дизпаливо) + 39,00 грн (з/п)	219,00	-
11	Гербіцид Свро–Ленд та обробка	-	10538,88
12	Міжрядний обробіток ґрунту (41,85 грн (дизпаливо) + 39,00 грн (з/п)	80,85	-
13	Обмолочування (збирання) (1538,73 грн (дизпаливо) + 156,60 грн (з/п)	1695,33	1695,33
Всього		41384,94	68558,43
Амортизація основних фондів, 15%		6207,74	10283,76
		47592,68	78842,19

*Джерело: Розрахунки автора.

Витрати на 1 га вирощеного соняшнику гібриду Златсон в обсязі 32,1 т становили: 47592,68 грн : 15 га = 3172,85 грн, урожайність – 21,4 ц/га.

Витрати на 1 га вирощеного соняшнику гібриду Рими 2 в обсязі 40,35 т становили:

78842,19 грн : 15 га = 5256,15 грн, урожайність – 26,9 ц/га.

Ціна реалізації соняшнику коливалася від 7000 до 10 000 грн за 1 т. Витрати на збут виявилися однаковими, тому нами їх не враховано (табл. 4).

4. Економічна ефективність виробництва соняшнику у СТОВ «АФ ім. Т.Г. Шевченка» у 2016 році*

№ пор.	Показники	Златсон	Рими 2
1	Собівартість 1 т, грн	47592,68:32,1=1482,60	78842,19:40,35=1953,95
2	Дохід від реалізації 1 т з ПДВ, грн	10 000	10 000
3	Дохід від реалізації 1 т без ПДВ, грн	8333,33	8333,33
4	Чистий дохід 1 т, грн	8333,33- 1482,60 = 6850,73	8333,33-1953,95 = 6379,38
5	Рентабельність, %	462,07	326,49

*Джерело: Розрахунки автора.

Ціна реалізації соняшнику (10 000 грн/т) у січні 2017 року забезпечила одержання доданої вартості не лише в процесі виробництва цієї культури, а й в результаті маркетингової діяльності підприємства. Високий рівень рентабельності соняшнику Златсон і Рими 2 підтверджує ефективність виробництва цих гібридів у СТОВ АФ ім. Т.Г. Шевченка Вовчанського району Харківської області.

Висновки. Порівнюючи ефективність вирощування соняшнику гібридів Златсон та Рими 2 і підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна констатувати, що при висіванні насіння Златсон власного виробництва даний гібрид соняшнику є

рентабельнішим порівняно із гібридом соняшнику Рими 2 іноземного виробництва. У разі закупівлі посівного матеріалу вітчизняної селекції витрати на вирощування соняшнику обох гібридів будуть майже однакові. Додана вартість при вирощуванні соняшнику була створена не лише у виробничому процесі, а й завдяки ефективності маркетингової діяльності.

Забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств потребує удосконалення, у тому числі і технології вирощування цієї прибуткової культури з врахуванням її впливу на формування продуктивності соняшнику та ефективності виробництва в аграрному секторі.

Список використаних джерел

1. Система організаційно-економічних механізмів функціонування основних агропродовольчих підкомплексів рослинництва України ; за ред. О. М. Шпичака. – К. : Нічлава, 2009. – 406 с.

2. Кузьмінська Н. Л. Особливості функціонування олійно-жирової галузі України / Н. Л. Кузьмінська // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 161 – 165.
3. Калінчик М. В. Олієжировий підкомплекс України: проблеми, аналіз, оптимізація / М. В. Калінчик, М. М. Ільчук, А. Д. Герасименко. – К. : Нічлава, 2006. – 92 с.
4. Фаїзов А. В. Проблеми та перспективи розвитку сировинної бази переробних підприємств олійно-жирового комплексу / А. В. Фаїзов // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2010. – № 36. – С. 182–186.
5. Жадан Т. А. Оцінка та прогнозування попиту на продукцію олійно-жирової галузі України / Т. А. Жадан // Бізнес Інформ. – 2014. – № 9. – С. 172–178.
6. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 780 с.
7. Малік М. Й. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2017. – № 2. – С. 5–16.
8. Лупенко Ю. О. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. та ін.]. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2016. – 430 с.
9. Кредісов В. А. Підприємництво – вирішальний фактор розвитку країн з перехідною економікою : монографія / В. А. Кредісов. – К. : Знання України, 2003. – 328 с.
10. Обліково-статистична звітність СТОВ АФ ім. Т. Г. Шевченка Вовчанського району Харківської області.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2017 р.

Фахове рецензування: 14.11.2017 р.

* * *

Новини АПК

В Україні завершується збирання цукрових буряків

Цукрових буряків зібрано 14,0 млн т при урожайності 460 ц/га із 306 тис. га, що становить 96% від запланованих до збирання 318 тис. га.

Продовжується збирання зернових та зернобобових культур – при прогнозі 14,6 млн га обмолочено 13,9 млн га, або 96% до прогнозованих площ, зібрано 58,8 млн т зерна при врожайності 42,3 ц/га. З них зібрано:

гречки – 200 тис. т із 181 тис. га (100%) при врожайності 11,0 ц/га;

проса – 83 тис. т із 56 тис. га (100%) при врожайності 14,9 ц/га;

кукурудзи – 20,6 млн т із 3,9 млн га (86% від 4,5 млн га) при врожайності 53,2 ц/га.

Крім того, завершується збирання соняшнику, якого зібрано 11,9 млн т на 5,91 млн га (99% від 5,96 млн га) при врожайності 20,1 ц/га, та сої – 3,7 млн т із 1,9 млн га (96% від 2,0 млн га) при врожайності – 19,2 ц/га.

Поряд із збиранням врожаю проводиться сівба озимих.

Висівання озимих культур на зерно, під урожай 2018 року, при прогнозі 7,2 млн га проведено на площі 6,9 млн га, бо 96%. У т.ч. посів проведено:

озимої пшениці та тритикале – 5,9 млн га (97% при прогнозі 6,1 млн га);

жита – 147 тис. га, (93% при прогнозі 158 тис. га);

ячменю – 822 тис. га (89% при прогнозі 924 тис. га).

Озимого ріпаку висіяно на площі 864 тис. га, або 112% до прогнозу (прогнозовано 769 тис. га).

Прес-служба Мінагрополітики України